

перехоплень та гри головою у захисті, на нашу думку, обумовлюються, перш за все, морфологічними особливостями юних футболістів, а саме, довжиною тіла в положенні стоячи та довжиною нижніх кінцівок.

3. Отримані дані необхідно використовувати з метою удосконалення процесів контролю та відбору в умовах навчально-тренувальних занять та змагальної діяльності юних футболістів на етапі попередньої базової підготовки.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження будуть спрямовані на розробку моделей навчально-тренувальних занять та експериментального обґрунтування їх застосування з метою вдосконалення процесу тактичної підготовки юних футболістів.

Література

1. Лизогуб В.С., Пустовалов В.О., Супрунович В.О. Підготовленість футболістів 13–14 років з різними індивідуально-типологічними властивостями вищих відділів центральної нервової системи. *Наука і освіта*. № 8. 2014. С. 114–118.
2. Лисенчук Г.А. Управление подготовкой футболистов. Киев, Олимпийская литература, 2003. 272 с.
3. Ніколаєнко В.В. Технологія підвищення тактико-технічної майстерності на етапах багаторічної підготовки футболістів. *Молодіж. наук. вісн. (Фізичне виховання і спорт)*. Луцьк, Східноєвроп. нац. ун-т імені Лесі Українки. Вип. 13. 2014. С. 59–63.
4. Николаенко В.В. Рациональная система многолетней подготовки футболистов к достижению высшего спортивного мастерства: монография. Киев, Саммит-книга, 2014. 336 с.
5. Степаненко В.М. Вікові зміни морфофункціонального стану та спеціальної фізичної підготовленості юних футболістів на етапі попередньої базової підготовки: колективна монографія за заг.ред. Н. Є. Пангелової. Переяслав, Домбровська Я.М. 2020. С. 379-388.
6. Костюкевич В.М., Перепелиця О.А., Гудима С.А., Поліщук В.М. Теорія і методика викладання футболу: навчально-методичний посібник, 2-ге вид., перероб. та допов. Київ, КНТ, 2017. 297 с.
7. Report on Youth Academies in Europe: Youth development central for the future of club football. European Club Association, 2012. 163 p.

References

1. Lyzohub V.S., Pustovalov V.O., Suprunovych V.O. Pidhotovlenist futbolistiv 13–14 rokiv z riznymy indyvidualno-typolohichnymy vlastyvostiamy vyshchikh viddiliv tsentralnoi nervovoi systemy. *Nauka i osvita*. № 8. 2014. S. 114–118.
2. Lysenchuk H.A. Upravlenye podgotovkoi futbolystov. Kyev, Olympyiskaia lyteratura, 2003. 272 s.
3. Nikolaienko V.V. Tekhnolohiia pidvyshchennia taktyko-tekhnichnoi maisternosti na etapakh bahatorichnoi pidhotovky futbolistiv. *Molodizh. nauk. visn. (Fyzichne vykhovannia i sport)*. Lutsk, Skhidnoievrop. nats. un-t imeni Lesi Ukrainky. Vyp. 13. 2014. S. 59–63.
5. Nykolaenka V.V. Ratsyonalnaia sistema mnoholetnei podgotovky futbolystov k dostyzhenyiu vyssheho sportyvnoho masterstva: monohrafiya. Kyev, Sammyt-knyha, 2014. 336 s.
6. Stepanenko V.M. Vikovi zminy morfofunktsionalnogo stanu ta spetsialnoi fizychnoi pidhotovlenosti yunykht futbolistiv na etapi poperednoi bazovoi pidhotovky: kolektyvna monohrafiia za zah.red. N. Ye. Panhelovoi. Pereiaslav, Dombrovska Ya.M. 2020. S. 379-388.
7. Kostiukevych V.M., Perepelytsia O.A., Hudyma S.A., Polishchuk V.M. Teoriia i metodyka vykladannia futbolu: navchalno-metodychnyi posibnyk, 2-he vyd., pererob. ta dopov. Kyiv, KNT, 2017. 297 s.
8. Report on Youth Academies in Europe: Youth development central for the future of club football. European Club Association, 2012. 163 p.

DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2022.6(151).33

УДК 373.3/5.015.31:[355.01:172.15] (477)

Тимчик М. В.

**кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методик фізичного виховання
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова**

Линник А. М.

**старший викладач кафедри філософії, права та соціально-гуманітарних дисциплін
Національної академії статистики, обліку та аудиту**

Гуляєв А. М.

**старший викладач кафедри філософії, права та соціально-гуманітарних дисциплін
Національної академії статистики, обліку та аудиту**

ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ФІЗКУЛЬТУРНО-МАСОВОЇ РОБОТИ

У статті розглядається аспекти військово-патріотичного виховання здобувачів вищої освіти у процесі фізкультурно-масової роботи. Акцентовано, що досліджувана наукова проблема зумовлена в першу чергу тим, що в українському суспільстві наявна потреба у формуванні самодостатньої, цілеспрямованої, рішучої, здорової особистості, яка здатна брати участь у суспільно значущому житті, готова до фізичної і духовно-моральної стійкості, саможертви та захисту Батьківщини, усвідомлює свою роль у житті держави. У статті розкрито зміст військово-патріотичного виховання здобувачів вищої освіти у процесі фізкультурно-масової роботи, який передбачає використання сукупності таких складових як: використання традиційного, нового й уточненого змісту занять з фізичної культури щодо військово-патріотичного виховання засобами військово-прикладної підготовки та військово-

спортивних ігор; застосування поєднання ефективних освітніх методів; реалізація визначених педагогічних умов військово-патріотичного виховання; дотримання визначених компонентів (знання про патріотизм та військово-патріотичне виховання, бажання виявляти військово-патріотичну вихованість, готовність проявляти військово-патріотичну вихованість), уміння проявляти патріотизм та військово-патріотичну вихованість у поведінці) та відповідних показників військово-патріотичного виховання студентів. З'ясовано ефективність використання таких методів освітньої роботи як: бесіди та дискусії із здобувачами вищої освіти, викладачами з фізичного виховання, тренерами спортивних секцій; метод інтелектуальних ігор та особистого прикладу; переконання, роз'яснення, доручення, міжособистісного діалогу; перегляд та обговорення відео військово-патріотичного спрямування; метод позитивної перспективи та створення ситуацій успіху, захоочення. З'ясовано ефективність фізкультурно-масової роботи у контексті військово-патріотичного виховання здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: військово-патріотичне виховання, здобувачі вищої освіти, фізкультурно-масова робота, військово-прикладна підготовка, військово-спортивні ігри.

Tymchuk M., Linnik A., Gulyaev A. Military-patriotic education of higher education students in the process of physical culture and mass work. The article considers aspects of military-patriotic education of graduates in the process of physical culture and mass work. It is emphasized that the researched scientific problem is primarily due to the fact that in Ukrainian society there is a need to form a self-sufficient, purposeful, determined, healthy person who is able to participate in socially significant life, ready for physical and spiritual stability, protection of the Motherland. is aware of its role in the life of the state. The article reveals the content of military-patriotic education of higher education students in the process of physical culture and mass work, which involved the use of a set of components such as: use of traditional, new and updated content of physical education classes on military-patriotic education by military sports games; application of a combination of effective educational methods; realization of certain pedagogical conditions of military-patriotic education; observance of certain components (knowledge of patriotism and military-patriotic upbringing, desire to show military-patriotic upbringing, readiness to show military-patriotic upbringing ", ability to show patriotism and military-patriotic upbringing in behavior) and relevant indicators of military-patriotic upbringing. The effectiveness of the use of such methods of educational work as: conversations and discussions with applicants for higher education, physical education teachers, coaches of sports sections; method of intellectual games and personal example; persuasion, explanation, assignment, interpersonal dialogue; watching and discussing military-patriotic videos; method of positive perspective and creation of situations of success, encouragement. The effectiveness of physical culture and mass work in the context of military-patriotic education of higher education students is clarified.

Key words: military-patriotic education, applicants for higher education, physical culture and mass work, military-applied training, military-sports games.

Постановка проблеми. Увага до військово-патріотичного виховання здобувачів вищої освіти у процесі фізкультурно-масової роботи зумовлена в першу чергу тим, що в українському суспільстві наявна потреба у формуванні самодостатньої, цілеспрямованої, рішучої, здорової особистості, яка здатна брати участь у суспільно значущому житті, готова до фізичної і духовно-моральної стійкості, саможертви та захисту Батьківщини, усвідомлює свою роль у житті держави. Військово-патріотичне виховання здобувачів вищої освіти у процесі фізкультурно-масової роботи передбачає її впровадження в навчально-виховну діяльність закладів вищої освіти. Для досягнення поставлених завдань досліджуваної категорії нами було розроблено методику, визначено ефективний зміст військово-патріотичного виховання здобувачів вищої освіти у ЗВО.

Аналіз літературних джерел. Вивчення психолого-педагогічної літератури свідчить, що останніми роками здійснено ряд наукових досліджень щодо військово-патріотичного виховання студентської та учнівської молоді. Це, насамперед, дослідження основ військово-патріотичного виховання (І. Бех, М. Зубалій, О. Остапенко та інші); впровадження фізкультурно-масової діяльності у військово-патріотичному вихованні (Н. Касіч, М. Тимчик), патріотичне виховання у процесі військово-спортивних ігор (Г. Коломоєць) та інші.

Як зазначено у Стратегії національно-патріотичного виховання, змістове наповнення досліджуваної категорії має забезпечуватися на основі: «формування національно-культурної громадянської ідентичності, національно-патріотичного світогляду, збереження та розвитку суспільно-державницьких та духовно-моральних цінностей Українського народу; готовності громадянина до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України; усвідомлення досягнень Українського народу, його інтелектуальних, духовних та інших надбань; розвитку діяльнісної відданості у розбудові України як суверенної держави, формування активної громадянської та державницької позиції, почуття власної та національної гідності; скоординованої роботи та взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування у сфері національно-патріотичного виховання, їх ефективного співпраці з громадськістю; постійного формування широкої громадської підтримки процесів національно-патріотичного виховання, розширення ролі та можливостей громадських об'єднань, підвищення ролі сім'ї, активної участі волонтерів, активістів; сприяння консолідації суспільства навколо ідей спільного майбутнього, всебічного розвитку і функціонування державної мови в усіх сферах суспільного життя, захисту територіальної цілісності України, успішних реформ і державотворення» [7, п. 3].

Мета дослідження – розкрити зміст та компоненти військово-патріотичного виховання здобувачів вищої освіти у процесі фізкультурно-масової роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Враховуючи аналіз наукових джерел [1; 2; 3; 4 5; 6; 7 та ін.] та результати дослідження з військово-патріотичного виховання здобувачів вищої освіти у процесі фізкультурно-масової роботи, експеримент був спрямований на те, щоб формувати в студентів розуміння та усвідомлення ролі і значення військово-патріотичного виховання, військово-спортивних ігор, фізичного розвитку з метою набуття необхідних знань,

уміння і навичок, які є важливими для майбутнього захисника Вітчизни та популяризації престижу військової служби у Збройних Силах України; формувати стійку, усвідомлену мотивацію до занять фізкультурно-масовою роботою та потребу в заняттях військово-прикладної підготовкою, військово-спортивними іграми; виховувати морально-вольові якості (впевненість у собі, рішучість, витримку та самовладання, дисциплінованість, цілеспрямованість та інші); розвивати потребу в фізичній підготовленості; формувати в учасників освітнього процесу готовність до захисту Вітчизни та служби у Збройних Силах України; створювати умови для прояву патріотизму, військово-патріотичної вихованості та уміння відстоювати своєю честю; формувати у студентів високу патріотичну свідомість, почуття особистої відповідальності щодо захисту Вітчизни, національної і людської гідності; виховувати в здобувачів вищої освіти здатність приймати відповідальні рішення і нести за них відповідальність, діяти у контексті обраних цінностей та досягати обраної мети.

Відтак, було розроблено зміст військово-патріотичного виховання здобувачів вищої освіти у процесі фізкультурно-масової роботи, який передбачав використання сукупності таких складових як: використання традиційного, нового й уточненого змісту занять з фізичної культури щодо військово-патріотичного виховання засобами військово-прикладної підготовки та військово-спортивних ігор; застосування поєднання ефективних освітніх методів; реалізація визначених педагогічних умов військово-патріотичного виховання; дотримання визначених компонентів (когнітивний «знання про патріотизм та військово-патріотичне виховання», емоційно-ціннісний «бажання виявляти військово-патріотичну вихованість», довільного імпульсу «готовність проявляти військово-патріотичну вихованість», діяльнісно-практичний «уміння проявляти патріотизм та військово-патріотичну вихованість у поведінці») та відповідних показників військово-патріотичного виховання студентів.

Вирішення запланованих завдань військово-патріотичного виховання здобувачів вищої освіти у процесі фізкультурно-масової роботи щодо когнітивного компоненту відбувалося через засвоєння знань про сутність патріотизму, військово-патріотичного виховання та їх складників, любові й вірності до народу, держави, Батьківщини, готовності до її захисту; розуміння своєї ролі в житті держави, значення суспільно значущої цілеспрямованості, духовно-моральної стійкості, готовності до саможертви; розуміння необхідності віри у свою справу, мужності, рішучості, витримки у процесі занять фізкультурно-масовою роботою. Також важливим було дати необхідні знання про важливість занять фізкультурно-масовою роботою; дотримання дисципліни, уміння проявляти цілеспрямованість, стійкість та непохитність, діяти на користь спортивної команди, утримуватися від негативних бажань, поважати і виконувати обов'язки та розуміння необхідності фізичної і духовно-моральної готовності та інше.

Реалізація завдань за допомогою емоційно-ціннісного компоненту відбувалося через формування в здобувачів вищої освіти позитивного ставлення до військово-патріотичного виховання; мотивації до занять фізкультурно-масовою роботою, військово-спортивними іграми та фізичними вправами, бажання діяти; проявів любові й вірності до народу, держави, Батьківщини, готовності до її захисту; сформованість установок на поведінку військово-патріотичного спрямування тощо. Зміст занять з фізкультурно-масової роботи був спрямований на формування у здобувачів вищої освіти позитивного ставлення до даних видів діяльності. У процесі військово-спортивних ігор, виконання фізичних вправ різної складності урахувалися інтереси студентів, що сприяло формуванню мотивації до військово-патріотичного виховання, позитивних емоцій, бажання відвідувати заняття з фізичної культури та тренування.

Вирішення завдань військово-патріотичного виховання здобувачів вищої освіти за допомогою компоненту довільного імпульсу відбувалося у процесі практичної діяльності на заняттях з фізичної культури та тренуваннях, які вимагали від студентів прояву любові й вірності до народу, Батьківщини, держави, суспільно значущої цілеспрямованості як підґрунтя досягнення мети; духовно-моральної стійкості та саможертви; готовності до прояву вольових якостей, строкової військової служби в Збройних Силах України та захисту Батьківщини, вибудовувати стратегію поведінки на основі усвідомлення цінності військово-патріотичного виховання.

Реалізація завдань за допомогою діяльнісно-практичного компоненту відбувалося через здатність виявляти військово-патріотичну свідомість, любов до народу, Батьківщини, держави, суспільно значущу цілеспрямованість, духовно-моральну стійкість; здатність до самопожертви й прояву почуття власної гідності, активної безпосередньої участі у творчій діяльності на благо Вітчизни та її захисту; вміння самостійно виконувати завдання різної складності, приймати рішення у їх реалізації; свідомо брати участь у заняттях з військово-прикладної підготовки та змаганнях; вміння працювати в спортивному колективі, підпорядковувати особисті інтереси загальній меті; здатність до самоаналізу та уміння здійснювати саморегуляцію поведінки у фізкультурно-масовій роботі; самостійно проявляти наполегливість, витримку, мужність, рішучість, терпіння, віру у свою справу для досягнення цілі тощо. Студенти свідомо, з бажанням брали участь у заняттях з військово-спортивних ігор, фізкультурно-масової роботи та змаганнях, проявляли військово-патріотичну вихованість.

Слід зазначити, що освітній процес із здобувачами вищої освіти опирався на такі підходи: особистісно орієнтований, компетентнісний, проблемного навчання, діяльнісний та на *принципи*: наочності, доступності, культуровідповідності, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, системності, гармонійного розвитку особистості, самоактивності та саморегуляції, соціальної відповідальності та інших.

Під час здійснення формувальних впливів з'ясовано ефективність використання таких методів освітньої роботи як: бесіди та дискусії із здобувачами вищої освіти, викладачами з фізичного виховання, тренерами спортивних секцій; метод інтелектуальних ігор та особистого прикладу; переконання, роз'яснення, доручення, міжособистісного діалогу; перегляд та обговорення відео військово-патріотичного спрямування; метод позитивної перспективи та створення ситуацій успіху, заохочення та інших.

Висновки. З'ясовано ефективність фізкультурно-масової роботи у контексті військово-патріотичного виховання здобувачів вищої освіти, яка полягала у: проведенні змагань з військово-спортивних ігор; вихованні студентської молоді у дусі відданості принципам державної незалежності і соборності Україні; популяризації здорового способу життя;

підвищенні соціальної активності студентської молоді; військово-прикладній та військово-тактичній підготовці, яка необхідна майбутньому захиснику Батьківщини; формуванні потрібних знань та умінь.

Доведено, що використання фізкультурно-масової роботи щодо військово-патріотичного виховання на заняттях з фізичного виховання та у тренувальній діяльності сприяє формуванню усвідомлення студентами про важливість досліджуваного феномену, роль і значення фізичної культури; формуванню готовності до прояву фізичної і духовно-моральної стійкості; вихованню морально-вольових якостей (впевненість у собі, мужність, рішучість, цілеспрямованість та ін.); розвитку фізичних якостей; формуванню гармонійно розвиненої студентської молоді; підвищенню рівнів військово-патріотичної вихованості; формуванню готовності до захисту Вітчизни та служби у Збройних Силах України.

Література

1. Бех І.Д. Виховання особистості : підручник. Київ: Либідь, 2008. 848 с.
2. Військово-патріотичне виховання учнів у позакласній роботі : посіб. / уклад. М. Д. Зубалій, В. В. Івашковський, О. І. Остапенко, М. В. Тимчик, Б. Б. Шаповалов, З. М., Діхтяренко, І. П. Білоцерківець, – Київ: ПАЛИВОДА А. В., 2016. 225 с.
3. Івашковський В. В. Концепція військово-патріотичного виховання молоді України. *Теорія і методика хортингу: зб. наук праць*. Київ, Паливода А.В. 2015. Вип. 3. С. 22-37.
4. Коломоєць Г.А. Патріотичне виховання старших підлітків у процесі військово-спортивних ігор: дис... канд.пед.наук: 13.00.07 / Інститут проблем виховання НАПН України. Київ, 2021. 236 с.
5. Остапенко О., Тимчик М. Військово-патріотичне виховання старшокласників в умовах ідейно-світоглядної конфронтації. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: збірник наукових праць*. Київ, 2021. Вип.25. Кн 2. С. 62-73.
6. Остапенко О., Тимчик М. Стан військово-патріотичного виховання старшокласників в умовах ідейно-світоглядної конфронтації: аналіз результатів дослідження. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: збірник наукових праць*. Київ, 2020. Вип.24. Кн 2. С. 56-71.
7. Стратегія національно-патріотичного виховання (2019): затверджено Указом Президента України від 18 травня 2019 року № 286/2019. Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>.

References

1. Bex I.D. Vuxovannya osobystosti : pidruchnyk. Kyiv: Lybid, 2008. 848 s.
2. Vijskovo-patriotychnе vuxovannya uchniv u pozaklasnij roboti : posib. / uklad. M. D. Zubalij, V. V. Ivashkovskij, O. I. Ostapenko, M. V. Tymchuk, B. B. Shapovalov, Z.M., Dixtyarenko, I.P. Bilocerkevets, – Kyiv: PALYVODA A. V., 2016. 225 s.
3. Ivashkovskij V.V. Konceptiya vijskovo-patriotychnogo vuxovannya molodi Ukrayiny. Teoriya i metodyka hortynгу: zb. nauk pracz. Kyiv, Palyvoda A.V. 2015. Vyp. 3. S. 22-37.
4. Kolomojecz G.A. Patriotychnе vuxovannya starshyx pidlitkiv u procesi vijskovo-sportyvnyx igor: dys... kand.ped.nauk: 13.00.07 / Instytut problem vuxovannya NAPN Ukrayiny. Kyiv, 2021. 236 s.
5. Ostapenko O., Tymchuk M. Vijskovo-patriotychnе vuxovannya starshoklasnykiv v umovax idejno-svitoglyadnoyi konfrontaciyi. Teoretyko-metodychni problemy vuxovannya ditej ta uchnivskoyi molodi: zbiryk naukovyx pracz. Kyiv, 2021. Vyp.25. Kn 2. S. 62-73.
6. Ostapenko O., Tymchuk M. Stan vijskovo-patriotychnogo vuxovannya starshoklasnykiv v umovax idejno-svitoglyadnoyi konfrontaciyi: analiz rezultativ doslidzhennya. Teoretyko-metodychni problemy vuxovannya ditej ta uchnivskoyi molodi: zbiryk naukovyx pracz. Kyiv, 2020. Vyp.24. Kn 2. S. 56-71.
7. Stratehiia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia (2019): zatverdzheno Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 18 travnia 2019 roku № 286/2019. Vziato z <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>.

DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2022.6(151).34
УДК 796.5:908-053.5

Троценко В. В.
*кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри спортивних ігор
Університету Григорія Сковороди в Переяславі*
Троценко Т. Ю.
*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики фізичного виховання і спорту
Університету Григорія Сковороди в Переяславі*

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Мета роботи полягає в систематизації та аналізі літературних даних щодо організаційно-методичних особливостей проведення туристсько-краєзнавчої роботи в школі, які є дієвим, ефективним засобом виховання розвиненої, творчої особистості. Результати сучасних наукових досліджень, свідчать, що накопичений значний як емпіричний, так і теоретико-методичний матеріал, який засвідчує, що використання різноманітних форм туристсько-краєзнавчої роботи забезпечує комплексний характер у навчанні, вихованні й оздоровленні учнівської молоді. Особливості проведення туристсько-краєзнавчої роботи пов'язані, насамперед, із удосконаленням навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи, систематизацією змісту, форм та основних завдань туристсько-краєзнавчої роботи в закладах загальної середньої освіти. На основі проведеного дослідження встановлено, що туристсько-краєзнавча діяльність має ефективний вплив на розвиток особистісного потенціалу школярів; є